քննութեանը և խմբագրութեանը իրանց ինքնուրոյն գրուածքը կամ թարգմանութիւնը։

Ղամբարեանը, կարող էր, այո, վարչութեան մէջ ընտրվել, կարող էր մինչև անգամ նախագահ ընտրվել, դորան մենք համաձայն ենք։ Ուրիշ կողմից, որքան էլ համակրէինք կանանց իրաւունքներին, բայց հաւատացած ենք որ մեր կանայք դեռ ևս շատ անփորձ են վարչական գործերի մէջ։ Ինչ կը նշանակի տիկին Կատարինէ Նանգուլեանցին վարչութեան անդամ ընտրել։ Այն ինչ պատուելի տիկինը ամենամեծ օգուտ կարող էր բերել խմբագրական մասնաժողովի մէջ. նա մայր է, հետևում էր միշտ մանկավարժական, մանկական գրականութեանը, գեղեցիկ գիտէ հայերէն լեզուն, ինքն, որպէս սիրող, ուսուցչութիւն էր անում, նա միշտ կարդում է հայերէն, ծանօթ է հայոց կեանքին։

Վերջապէս առաջարկենք և մի ընդհանուր հարց. միթէ հայոց գրքեր թարգմանող և հրատարակող ընկերութիւնը պէտք է միմիայն մանկավարժական գրքեր հրատարակի։ Բացի Ղամբարեանցից, խմբագրական մասնաժողովի մեացած անդամները՝ Նահապետեան, Մանդինեան, Պալասան, օր. Տէր-Մարկոսեան, Բաբայեան (բժիշկ— մանկավարժ,) Զիգիանեան,—բոլորն էլ մանկավարժներ են։ Խմբագրական մասնաժողովի մէջ ոչ մի անձն չէ երևում որի անունը յայտնի լինէր ոչ թէ որպէս մանկավարժ, այլ որպէս հայոց ժամանակակից գրականութեան մէջ դիրք, հեղինակութիւն ունեցող անձն։ Այդ տեսակներին սեացրեց ընդհանուր ժողովը։ Թող մանկավարժներ էլ լինեն մասնաժողովի մէջ, բայց հարկաւոր է որ և գրականութեան մէջ փորձառու, անուն ունեցող անձինք լինէին մասնաժողովի մէջ։ Մասնաժողովի խմբագրութեանը առաջարկվում է մի գիրք մանկավարժական բովանդակութեամբ,—դրան քննում են մանկավարժները։ Բայց եթէ մի հեղինակութիւն առաջարկվի որ իր մէջ ոչինչ մանկավարժական բնաւորութիւն չունի, ո՞վ պէտք է քննի այդ տեսակ գիրք, երբ մասնաժողովի բոլոր անդամներն էլ մանկավարժներ են։ Ուրեմն այդ ընկերութիւնը առհասարակ հայերէն գրքերի հրատարակութեան ընկերութիւն չէ, այլ միայն մանկավարժական մի ընկերութիւն է։

Այժմ մի խօսք էլ պատուաւոր անդամների ընտրութեան մասին։ Կանոնադրութեան 5-րդ յօդուածը ասում է որ պատուոյ անդամ ընտրվում են այն անձինք, որոնք իրանց անձնական արժանաւորութեամբ, կամ իրանց հասարակական դրութեամբ կարող են առանձնապէս օգուտ տալ ընկերութեանը։

Այդ պատճառով սրբազան Այվազովսկու ընկերութեան պատուոյ անդամ ընտրվելու վրա մենք նայում ենք այն կէտից, որ սրբազանը երևի ընտրվել է գլխաւորապէս ոչ թէ այն պատճառով որ նա թեմիս առաջնորդ է, այլ այն պատճառով որ յայտնի անուն ունի հայոց գրականութեան մէջ։

Ուրիշ կողմից զարմանում ենք որ այն երեք անձինքներին, որոնք ընկերութեան հիմնողներ են եղել և որոնք ընկերութեան գոյութիւնից առաջ էլ աշխատել են և գրքեր են հրատարակել, ժողովը անտես առաւ և նրանց չընտրեց ընկերութեան պատուաւոր անդամներ։

Առհասարակ ամբողջ ընդհանուր ժողովը, այնքան մեծ սխալներ արաւ, այնքան շեղվեց կանոնադրութենից, այնքան անաջող էր ընտրութիւնների հետևանքը, որ ցանկալի կը լինէր որ մարտի 9-ի ընդհանուր ժողովը անվաւեր համարվէր, կայանար մի նոր ժողով և նշանակվէին նոր ընտրութիւններ։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Անցեալ անգամ, ցորենակեր բզեզի վրա խօսելով, ուր և բացատրած էի ներկայ նկատողութիւններս գրելու նպատակը, ես, ի միջի այլոց, յիշած էի և ֆիլօքսերի համար։ Աւելորդ չեմ համարում ընթերցողաց ծանօթացնել գիւղատնտեսական բերքերի այս նոր թշնամու հետ, որ թէև առ այժմ ազատ է թողած մեր երկիրը, բայց և այնպէս անկարելի է ապահով կենալ, որ ժամանակով չի ապականի և մեր երկիրը, եթէ հարկաւոր նախազգուշութեան կանոնները պահպանելու չը լինենք։

Ֆիլօքսերը, կամ խաղողի ցեղը (phylloxera Vastatrix) մի տեսակ փոքրիկ միջատ է, որ անհամար քանակութեամբ խաղողի այգիներում երևալով (տեղափոխութեամբ) փչացնում, չորացնում է որթերը կամ վազերը։ Բարեբաղդաբար այդ աւերիչ միջատը Ռուսաստանում դուրս բերեց մի առաջին կարմիր թերթ, խոշոր և զանազան ձևի տառերով տպված։

—Ա՛հ, կարդա՛, տուեց նա տանուտէրի ձեռքը։

Տանուտէրը զարմացած նայում էր խոշոր տառերի վրա (ինչ որ մեծ է, ինչ որ խոշոր է ռամկի համար զարմանալի է) և եթէ նա թուրքերէն կարդալ գիտենար, կը հասկանար, որ այդ առաջին կարմիր թերթը ուրիշ ոչինչ չէր, եթէ ոչ թատրոնական աֆիշայ, որ տպված էր մի դերասանուհու բենեֆիսի համար։

Բայց Թոմաս էֆէնդին նկատեց նրան.

—Տանուտէր, այսպէս անքաղաքավարի կերպով չեն վարվում սուլթանի ֆիրմանի հետ. երբ ֆիրմանը ձեռք են առնում, նախ համբուրում են և ապա սկսում են կարդալ։

Ծերունին համբուրեց և խոնարհութեամբ յետ տուեց ֆիրմանը։

—Հազար անգամ ասում ես գիւղացիներին, թէ հիմայ հրամանը այսպէս է, թէ հարկերը աւելացրել են, դարձեալ չեն հասկանում, դարձեալ իրանց գիտցածն են ասում, խօսեց կապալառուն մի առանձին վրդովմունքով։—Ես էլ մարդ եմ, համբերութիւնս հատնում է, սկսում եմ ծեծել։ Ախար էշը, որ էշ է, մի անգամ ցխումը խրվում է, միւս անգամ եթէ վիզն էլ կտրես, այնտեղից չի անց կենայ։ Բայց այդ գիւղացիները էշի խելք էլ չունեն։ (Թոմաս էֆէնդին սովորութիւն ունէր իր օրինակները և համեմատութիւնները միշտ էշերի կեանքից վեր առնել)։—Լսիր, մի բան պատմեմ, տանուտէր խաչո, դու լաւ իմանում ես, որ Աքաչկերտի չատ գիւղերը իմ ձեռքումն են. մի անգամ մի գիւղացի հունձը հընձել էր, կալը կասել էր և ցորենի մաքուր չեղջը կիտել էր կալումը. ինձ կանչեց, որ չափել տամ և տասանորդը վեր առնեմ. ես պահանջեցի, որ տասանորդի փոխարէն զուտ փող տայ։ Նա պատասխանեց, թէ փող չի կարող տալ, և աւելացրեց, թէ դուք ցորեան ստանալու իրաւունք ունէք և ձեզ պատկանող ցորենը ստացէք։ (Ես երբէք համբերել կարող չեմ, երբ էշ գիւղացին իրաւունքի վրա է խօսում)։—Մտքումս ասեցի, ես քո հէրը կանիծեմ և քեզ ցոյց կը տամ, թէ ինչ բան է իրաւունքը։ Կալի ցորենը չը չափեցի և թողեցի այնպէս մնաց։ Անձրևները եկան և ցորենը խոնաւութիւնից ծլեց, այրվեցաւ, փտեց և ոչնչացաւ։ Այն ժամանակ գնացի և ասեցի, թէ ես իրաւունքից չեմ անց կենայ, տուր ցորենը։ Բայց որտեղից պիտի տար, ցորենը դարձել էր մի բորբոսած մոխրի կոյտ։—Հիմայ տասանորդի փոխարէն փող տուր, ասեցի նրան։ Փող չունէր, մի լաւ ծեծել տուեցի, հրամայեցի եղները ծախեցին և փողը ստացայ։ Հիմայ այն գիւղացին այնքան փափկացել է, որ ձուի բեռը կը տանէ և մի հատ էլ չի կոտրի։ Ինձ տեսնելիս, մի վերստ հեռաւորութեամբ կանգնում է և գլուխ է խոնարհեցնում։—Այսպէս պէտք է վարվել մարդերի հետ։

—Դա խղճմտանք է, հարցրեց ծերունի խաչն այնքան ցած ձայնով, որ կարծես, վախենում էր և չէր ուզում, որ իր ձայնը լսվի։

—Ի՞նչ ասել է խղճմտանք, պատասխանեց կապալառուն արհամարհական կերպով։—Կառավարութիւնը ուրիշ բան է, խղճմտանքը ուրիշ բան։ Դու թէև քառասուն տարի է այս գիւղի կառավարիչն ես, բայց դեռ չես հասկացել, թէ որպէս պէտք է կառավարել։ Դու խօ լսեցիր Նասրադին խօջայի առակը էշերի վերաբերութեամբ, բայց ես քեզ մի ուրիշ օրինակ էլ կը բերեմ։ Ցեմնում ես, մի փաչա նշանակվել է մի գաւառի կառավարիչ։ Հէնց որ նա անցնում է իր պաշտօնի զբաղումը, խկոյն բռնել է տալիս մի քանի հանդիպած մարդիկ, որպէս յանցաւորներ, բանտարկումէ և մինչև անգամ գլխատել է տալիս։ Գուցէ այն մարդիկը ամենևին յանցաւոր չէին, բայց փաչային պէտք էր մի քանի մարդիկ ոչնչացնել ժողովուրդը վախեցնելու համար։ Ահա ինչ է նշանակում կառավարութիւն։ Ժողովուրդը միշտ պէտք է երկիւղի մէջ պահել։ Եթէ ես այն գիւղացու կալի հետ այնպէս չը վարվէի, եթէ նրա ցորենը չը ոչնչացնէի, միւս գիւղացիները էլ ինձ մարդու տեղ չէին դնի, և ես այնուհետև չէի կարող ուզածս առնել։

Թոմաս էֆէնդին այնպէս հասարակ կերպով էր խօսում իր վարմունքների մասին, որպէս քուրդը պարծենալով պատմում է իր գործած աւազակութիւնները։ Ինչ զանազանութիւն կար այդ հայի և Ֆաթթահ-բէկի մէջ։—Այն զանազանութիւնը միայն, որ մէկը ցած և խորամանկ հարստահարիչ էր, իսկ միւսը—քաջ և մեծահոգի աւազակ։

Ահա այդ երկու անձինքներից մէկի հետ պիտի կապվէր թշուառ Լալայի վիճակը։ Բայց նրանից ոչ ոք չէր հարցնում, թէ ումն է սիրում նա....

(Կը շարունակվի)

քիր կապալառութեան վերաբերեալ արդիւնքները։ Տանուտէրի «օգան» այս տեսակ հիւրերի համար մի կատարեալ պանդոկ է գիւղերում։ Գայմգամը, մուդիրը, մալիթէզիմը, «ֆոգոնոր պաշտ» հաւաքող վարդապետը, վերջին զափթիան և մինչև անգամ վերջին մուրացկանը,—բոլորը այնտեղ են վազում։ Այդ հասարակութիւնը իրանց յատկութիւններով չատ չեն զանազանվում միմեանցից....

Ջրաղացի անտառում, ծերունի խաչօի որդիների գիշերային անաջող խրտրդի առաւօտն էր, երբ յայտնվեցաւ Թոմաս էֆէնդին Ս....գիւղում, իր հետ բերելով երկու զափթիաներ, որոնք միշտ անբաժան էին լինում նրանից։ Նա եկել էր ոչխարների և այլ անասունների հարկերը նշանակելու, որովհետև արդէն գարուն էր և գիւղացիները պէտք է իրանց անասունները ձեայլաղ (արօտատեղ) տանէին արածացնելու և ամառվայ տօթերից հեռու պահելու համար։ Վերջացնելով իր գործը, Թոմաս էֆէնդին տանուտէր խաչօի հետ դիմում էին դէպի նրա տունը։ Սուլթանը երբէք այն հպարտութեամբ չէ անցնում կ. Պոլսի փողոցներով, երբ գնում Այա-Սոֆիայի մզկիթը իր ուրբաթ աւուր աղօթքը մատուցանելու, որպէս այդ փոքրիկ մարդը անց էր կենում Ս....գիւղի փողոցներով։ Ցմբլիկ փորը դուրս գցած, քթի դէպի վեր բարձրացրած, նա անդադար նայում էր այս և այն կողմը, տեսնելու, թէ որքան գիւղացիներ գլուխ են տալիս նրան։ Նա այսօր հագած ունէր մի տեսակ մուշդիր, բազմաթիւ դեղին կոճակներով, և հաւատացնում էր, թէ վէզիրն է ուղարկել նրա համար։

Մտնելով տանուտէրի օդան, նա առանց սպասելու, հրամայեց, որ սուրճ տան, և ինքը կարդացրեց, թէ ինչ պէտք էր պատրաստել ճաշի համար։ Արքունի կապալառուն ինչ տուն որ մտնում է, իրան տան տէր է համարում։ Եթէ տանեցիք չը կատարեն նրա հաճոյքները, նա խստիւ պահանջել գիտէ....

Երբ նստեցին, ծերունի խաչօն ասաց նրան.

—Դուք, էֆէնդի, ի զուր այսօր ծեծել տուեցիք այն խեղճ գիւղացուն։

—Սխալվում էք, տանուտէր, պատասխանեց նա իր կատուի ձայնով։—գիւղացուն պէտք է ծեծել և չատ ծեծել. «էշին մինչև չը ծեծես, բեռը չի տանի»

—Բայց գիւղացին մեղ չունէր։

—Այդ մի և նոյն է, մեղ ունէր, թէ չունէր։ Այսօր մեղ չունէր, էգուց կարող է ունենալ։ Դու չես լսել Նասրադին խօջայի առակը. նրա էշերից մէկը կապը կտրեց ու փախաւ. նա փոխանակ փախչող էշի ետևից վազելու, որ նրան բռնէ ու պատժէ, եկաւ, սկսեց ծեծել միւս էշին, որ իր կապը չէր կտրել և իր տեղումը հանգիստ կանգնած էր։ Նրան ասեցին, թէ այդ խեղճը ինչ մեղ ունի, որ ծեծում ես։ Խօջան պատասխանեց.—դուք չէք իմանում, եթէ դա իր կապը կտրելու լինի, ինչպէս կը փախչի։

—Բայց ինձ յայտնի է, որ գիւղացին սուտ չէր խօսում, ես գիտեմ, որ նրա ոչխարների մեծ մասը քրդերը տարան, ասաց ծերունին, դարձեալ չը համոզվելով, թէ հանգիստ և անմեղ էշին պէտք էր պատժել յանցաւորի փոխարէն։

—Այդ ես էլ գիտեմ, տանուտէր, որ նրա ոչխարների մի մասը քրդերը գողացել են, պատասխանեց կապալառու էֆէնդին ծանրութեամբ։—Բայց եթէ ընդունելու լինեմ այսպիսի հաշիւներ, «ջուրը կը գայ, ջրաղացը կը տանէ» և ես այն ժամանակ իմ գրպանից պէտք է վճարեմ արքունի հարկը։ Անցեալ տարվայ ցուցակում այդ գիւղացու անունով 100 ոչխար է գրված, ես հարիւրի հարկը կը պահանջեմ. բայց եթէ նրանցից մի 50 կամ 60 հատ քրդերը գողացել են, ես ինչով եմ մեղաւոր. քրդերը ամեն օր գողանում են, եթէ մարդ են, թող թոյլ չը տան, որ գողանան։

—Պէտք է խղճմտանքով խօսել, էֆէնդի, պատասխանեց նրան տանուտէրը.—դուք իրաւունք ունէք պահանջել գիւղացու այնքան ոչխարների հարկը միայն, որքան նա պատրաստ ունի իր ձեռքում.—կորածի, մեռածի և կողոպտվածի համար նա պարտաւոր չէ հարկ վճարել։

—Ես ինչով կարող եմ ստուգել, թէ գողացել են, պատասխանեց կապալառուն բարկացած ձայնով.—գիւղացին կարող է թագցնել իր ոչխարները և ինձ ասել, որ կորել են, գողացել են, մեռել են, ինչ գիտեմ, հազար և մէկ այս տեսակ պատճառներ կարող է բերել։

Տանուտէրը ոչինչ չը խօսեց։

—Բայց դուք չէք տեսել այդ նոր ֆիրմանը, որ սուլթանը ուղարկել է ինձ, եթէ գիտենայիք նրա մէջ ինչ է գրված, այսպէս չէիք խօսի, տանուտէր։

Եւ նա դուրս բերեց իր ծոցից մի մեծ ծրար, հանեց նրա միջից թղթերի մի փաթոթ, և զգուշութեամբ մինը միւսի ետևից բաց անելով, վերջապէս դուրս բերեց մի առանձին կարմիր թերթ, խոշոր և զանազան ձևի տառերով տպված։

—Ա՛հ, կարդա՛, տուեց նա տանուտէրի ձեռքը։

Տանուտէրը զարմացած նայում էր խոշոր տառերի վրա (ինչ որ մեծ է, ինչ որ խոշոր է ռամկի համար զարմանալի է) և եթէ նա թուրքերէն կարդալ գիտենար, կը հասկանար, որ այդ առաջին կարմիր թերթը ուրիշ ոչինչ չէր, եթէ ոչ թատրոնական աֆիշայ, որ տպված էր մի դերասանուհու բենեֆիսի համար։

Բայց Թոմաս էֆէնդին նկատեց նրան.

—Տանուտէր, այսպէս անքաղաքավարի կերպով չեն վարվում սուլթանի ֆիրմանի հետ. երբ ֆիրմանը ձեռք են առնում, նախ համբուրում են և ապա սկսում են կարդալ։

Ծերունին համբուրեց և խոնարհութեամբ յետ տուեց ֆիրմանը։

—Հազար անգամ ասում ես գիւղացիներին, թէ հիմայ հրամանը այսպէս է, թէ հարկերը աւելացրել են, դարձեալ չեն հասկանում, դարձեալ իրանց գիտցածն են ասում, խօսեց կապալառուն մի առանձին վրդովմունքով։—Ես էլ մարդ եմ, համբերութիւնս հատնում է, սկսում եմ ծեծել։ Ախար էշը, որ էշ է, մի անգամ ցխումը խրվում է, միւս անգամ եթէ վիզն էլ կտրես, այնտեղից չի անց կենայ։ Բայց այդ գիւղացիները էշի խելք էլ չունեն։ (Թոմաս էֆէնդին սովորութիւն ունէր իր օրինակները և համեմատութիւնները միշտ էշերի կեանքից վեր առնել)։—Լսիր, մի բան պատմեմ, տանուտէր խաչօ, դու լաւ իմանում ես, որ Աքաչկերտի չատ գիւղերը իմ ձեռքումն են. մի անգամ մի գիւղացի հունձը հընձել էր, կալը կասել էր և ցորենի մաքուր չեղջը կիտել էր կալումը. ինձ կանչեց, որ չափել տամ և տասանորդը վեր առնեմ. ես պահանջեցի, որ տասանորդի փոխարէն զուտ փող տայ։ Նա պատասխանեց, թէ փող չի կարող տալ, և աւելացրեց, թէ դուք ցորեան ստանալու իրաւունք ունէք և ձեզ պատկանող ցորենը ստացէք։ (Ես երբէք համբերել կարող չեմ, երբ էշ գիւղացին իրաւունքի վրա է խօսում)։—Մտքումս ասեցի, ես քո հէրը կանիծեմ և քեզ ցոյց կը տամ, թէ ինչ բան է իրաւունքը։ Կալի ցորենը չը չափեցի և թողեցի այնպէս մնաց։ Անձրևները եկան և ցորենը խոնաւութիւնից ծլեց, այրվեցաւ, փտեց և ոչնչացաւ։ Այն ժամանակ գնացի և ասեցի, թէ ես իրաւունքից չեմ անց կենայ, տուր ցո-

սաստանում դեռ ևս չէ երևացել, բայց Արևմտեան Եւրոպայում նա շարունակում է իր սարսափելի աւերմունքները: Նորա առաջին անգամ երևալուց անցել են ընդամենը 14 տարիներ և այդքան միջոցում նա աւերել է Եւրոպայի խաղողի այգիների մօտաւորապես 1/10 մասը. նրա պատճառած վնասը իւրաքանչիւր տարի հասնում է 170 միլիոն ֆրանկի:

Ֆիլօքսերի պատճառած վնասների այսպէս հեռաւոր սաստկանալը աչքի առաջ ունենալով՝ Եւրոպական սեփականատերերը (բացի Ռուսաստանից) 1877 թուին մի պատգամաւորաց ժողով կազմել տուին Նվէյցարիայի Լօզաննա քաղաքում խաղողի հիւանդութեան դէմ կանոններ խորհրդածելու համար և հետևեալ 1878 թուին էլ Գերմանիայի, Աւստրիայի, Սպանիայի, Ֆրանսիայի, Իտալիայի Պորտուգալիայի և Նվէյցարիայի ներկայացուցիչները մի երկրորդ ժողով (կոնգրես) կազմելով Բերն քաղաքում Ֆիլօքսերի դէմ ընդհանուր նախազգուշութիւններ գործ դնելու համար, մի միջազգային դաշնագրութիւն կապեցին: Այդ դաշնագրութեամբ խաղողի տունկերի ազատ տեղափոխութիւնը արգելված է և թոյլ է տրուած միայն ամուր փաթած արիզիների մէջ խիստ վերահսկողութեան ներքոյ: Եւ այդ կապելու ու ճանապարհային վերահսկողութեան կանոնները որոշ որոշ սահմանված են նոյն դաշնագրութեան (կոնվենցիայի) մէջ: Ռուսաստանը դեռ ևս միացած չէ այդ միջազգային դաշնագրութեան, միայն խաղողի տունկեր արտասահմանից բերելը արգելված է 1873 թուականից: Տնկաստանը ևս, ֆիլօքսերի առիթով, մօտ օրերս արգելց արտասահմանից բոյսեր բերելը:

Ֆիլօքսերի կեանքի պայմանները արդէն բաւականին ուսումնասիրված են բնագէտներից և պարբերական թերթերի մէջ հանդիպում են ժամանակ առ ժամանակ նորա դէմ մաքառելու նորանոր միջոցներ, բայց առ այժմ աւելորդ համարելով դրա վրա երկարացնելը, անցնում եմ խաղողի մի ուրիշ, մեզ յայտնի հիւանդութեան, թողի վրա:

Թողը (Oidium) մեզ լաւ յայտնի խաղողի հիւանդութիւնն է, որի ժամանակ ողկոյզների երեսը մոխրի պէս ծածկելով, չորացնում ոչընչացնում է նորանց. նա ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ օտարաբոյս-սունկերից գոյացած բորբոս: Խաղողի այդ հիւանդութիւնը առաջին անգամ երևացել է Անգլիայում 1843 թուականին և հետզհետէ տարածվել է Եւրոպայի միւս կողմերումն էլ: Մեր երկրում, Երևանի նահանգում, երևացել է, կարծեմ, 60-որդ թուերի սկզբներում. այդ ժամանակներից սկսեալ, ինչպէս յայտնի է, աւերում և փչացնում է մեր խաղողի այգիները:

Թողի դէմ մաքառելու ամենահաստատուն միջոցը, ինչպէս ցայժմ արած շատ փորձերից տպացուցվել է, ծծմբային ծաղիկն է (сѣрный цвѣтъ), որով պէտք է սրսկել որթերը: Բայց չը պէտք է մի անգամ սրսկելով բաւականանալ, այլ հարկաւոր է ծծմբի ծաղկով սրսկել որթերը վրա վրա երեք անգամ, այն է՝ առաջին անգամը ծաղկելուց երկու շաբաթ առաջ, որի սկզբումը նախ պէտք է կոորոտել աւելորդ ճիւղերը, երկրորդ անգամը ծաղկելուց 2 շաբաթ յետոյ, իսկ 3 կամ 4 շաբաթ դրանից յետոյ էլ լինում է երրորդ սրսկումը, բայց այդ անգամ սրսկել պէտք է միայն այն թուփերը, որոնց վրա թողի նշաններ երևալու լինեն: Սրսկելու գործողութիւնը կատարվում է սովորական ձեռքի փուքսի միջոցով:

Որքան յայտնի է, մեր Երևանի նահանգում ևս 60-որդ թուականներում փորձ եղաւ որթերը թողից պաշտպանելու համար ծծմբով սրսկելու, բայց դժբաղդաբար մեր ժողովուրդը շատ սառնութեամբ սկսեց այդ բանը և հէնց առաջին անգամից յետոյ դադարեց, իր համար մի համոզմունք կազմած լինելով, թէ այդ թողը Աստուծու ղրկած պատիժն է և նորա երևալուն ոչինչով չէ կարելի արգելել: Ցանկալի կը լիներ որ առողջամիտ և բանիբուն այգեպետերը սկսէին փորձել այդ միջոցի զորձագրութիւնը (ի հարկէ մի երկու տարի շարունակ) և դորա արդիւնքը յայտնէր ի դիտութիւն ընդհանրութեան:

Ս. Մ.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

Փետրվարի 25

Շուշեցի իմ բարեկամ տիկիններն և ես ցանկալով անմասն չը մնալ Վանի մեր սուսատանի քոյրերի և եղբայրների օգնութիւնից, ժողովեցինք ինչնուն ռուբլի երեսուն և հինգ կօպ. Այդ գումարն և նուիրատուաց ցուցակն յղելով ընդ սմին, պատիւ ունիմ խնդրել ձեզ մեր այդ լուման հասուցանել ըստ պատկանելոյն և ձեր պատուական թերթի մէջ տպագրել նուիրատուաց անունները. Անանան Եարամիչեանց 2 ր., Մայոյ Քարտանեանց 2 ր., Թագուհի Ղալամեանց 1 ր., Փեփել Ազայեանց 1 ր., Մարգարիտ Ղօնտաղսազեան 1 ր., Մայրապ. Բաճաթուրեանց 1 ր., Կոյս Մարգարիտ 1 ր., Ազիզգիւլ Նախիմեանց 1 ր., Զաուի Շաքարեանց 1 ր., Մանուշակ և Հռիփսիմէ Խանդամիրեան 4 ր., Զաւահիր Ազամալեան 2 ր., Սոփիայ Բաղդասեանց 1 ր., Մարթայ Անանեանց 1 ր., Մինա Քարտանեան 1 ր., Մարիամ Օհանեանց 1 ր., Հուսիկ Օհանեան 1 ր., Հերիքնազ Եարամիչեանց 2 ր., Անթառամ Եարամիչեանց 1 ր., Մարգարիտ Ակէքսանեանց 1 ր., Զաւահիր և իւր հարսները Անագիւլ և Գայանէ Խունունց 10 ր., Զաւահիր և իր հարսն Զաուի Խունունց 13 ր., Հռիփսիմէ Ադամեան 2 ր., Վ. Ա. 1 ր., Աննայ Ամբրումեան 4 ր., Սանամ Ազամալեան 2 ր., Սոփիայ և Սօնիկայ Ազամալեան 1 ր., Աննման Թամիրեան 1 ր., Սօփան Յովսէփեանց 1 ր., Եղիսաբէթ Տէր-Մկրտչեանց 2 ր., Եկատերինա Անանեանց 1 ր., Սօփան Թամիրեան 1 ր., Հռիփսիմէ Միրզոեանց 1 ր., Թագուհի Պատուականեան 2 ր., Մարգարիտ Հաղլաթեանց 4 ր., Թազագիւլ և Մարգարիտ Շեխեանց 2 ր., Փեփրոնիա Իւզբաշեանց 10 ր., Մայոյ Իւզբաշեանց 2 ր., Ա. Իւզբաշեանց 3 ր., Եզիսաբէթ Իւզբաշեանց 1 ր., Այրի կին մի 35 կ., գումարն է 90 ր. 35 կ.

Փեփրոնիա Իւզբաշեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Երէկ, մարտի 11-ին, դարձեալ ուղարկեցինք Կ. Պօլիս Կիւլպէնկեանի տան ձեռքով, յօգուտ Վանի սովեալների 1000 ռուբլ. Վերջին անգամ փողը ուղարկելուց յետոյ, մնում էր խմբագրութեան մէջ 442 ռուբլ, 42 կ.։ Դրանից յետոյ հաւաքվեցաւ դարձեալ 1271 ր. 30 կ., ուրեմն ընդամենը ունէինք 1713 ր. 42 կ.։ Այդ փողից երէկ 1000 ռուբլ ուղարկելով, մնում է խմբագրութեան մէջ, հանելով 8 ռուբլ 50 կ. երեք հեռագրի ծախսը, մնում է, ուրեմն, այժմ խմբագրատան մէջ 704 ր. 92 կօպ.։ Ուրեմն մինչև այժմ ուղարկեցինք յօգուտ Վանի սովատանջների ընդամենը 13,000 ռուբլ.

—

ԹԻՖԼԻՍԻ մի վաճառական պ. Տէր-Դաւթեանց ուղարկել է մեզ յօգուտ Վանի սովատանջների 30 ր., տիկին Տէր-Դաւթեանց 10 ր. և Հեղինէ Տէր-Դաւթեանց 10 ր., ընդամենը 50 ռուբլ.

—

Յօգուտ Վանի սովատանջների ստացանք 20 ռուբլ Թիֆլիսարնակ հետևեալ անձինքներից. Իվան Ղ. Լազարեանց 6 ր., Ն. Լազարեանց 2 ր., Բաբաջան Լազարեանց 2 ր., Ն. Լազարեանց 2 ր., Ակէքս. Լազարեանց 1 ր., Մ. Զիկնավերեանց 2 ր., Ակէքս. Մամիկոնեան 3 ր., Սարգիս Մեհրաբեանց 2 ր., ընդամենը 20 ռուբլ.

—

Պ. բժիշկ Մերիմանեանից, Կարակուրտից ստացանք յօգուտ Վանի սովատանջների 10 ռուբլ.

—

ԲԱԳՈՒԻՑ պ. Վ. Ն.-ից ստացանք 1 ռուբլ յօգուտ Վանի սովատանջների.

—

Շատ ուրախալի երևոյթ է, որ Վանի սովատանջներին օգնելու գործի մէջ մասնակցում են իրանց կարողութեան չափ թէ մեր բողբական և թէ մեր կաթոլիկ եղբայրները.

—

Պ. Կոզլովի ներկայացման համար, յօգուտ Վանի սովատանջների, որ լինելու է կիրակի օր, մարտի 16-ին, Արծրունու թատրոնում, կարելի է տոմսակներ առնել թէ Արծրունու թատրոնի կասսայում և թէ «Մշակի» խմբագրատան մէջ. Մենք կը յայտնենք մեր հասարակութեանը թէ որ օրից կը սկսեն ծախվել տոմսակները մեր խմբագրատան մէջ.

—

Ստացանք ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ պ. Մէլքոն Փանեանցից 60 ռուբլ յօգուտ «Արարատեան» ընկերութեան հետևեալ նամակով. «Այստեղի հայերը ներկայ տարվայ Ծննդեան օրը միմեանց այցելութեան փոխանակ, նուիրած են յօգուտ «Արարատեան» ընկերութեան 60 ռուբլ. Հետևեալ 20 անձինքներից իւրաքանչիւրը վճարած է 3 ռուբլ. Ս. Զանուտեանց, Գ. Լիանոզեանց, Յ. Յովհաննեանց, Ն. Ներսէսեանց, Ս. Շահազիզեանց, Գ. Ղազարոսեանց, Յ. Ժամարեանց, Ի. Ադամեանց, Յ. Զարափեանց, Ս. Միրհաբեանց, Մ. Շամխարեանց, Յ. Վարդազարեանց, Ս. Թումանեանց, Ս. Եղեանց, Լ. Խաղանեանց, Ա. Միրզաբէգեանց, Տ. Էվիզէր, Օրդուխանեանց, Ն. Փիթոյեանց, Մ. Փանեանց.

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են, որ տեղային թեմական դպրանոցում մեծ հանդիսով կատարվել է Ս. Վարդանանց նահատակների յիշատակը. Պ. պ. Բէդնազարեանց, Պաօլեանց և Տէր-Ղևոնդեանց ճառեր են կարդացել այդ տօնի առիթով.

—

Մեզ հաղորդում են ԵՐԵՒԱՆԻՑ, որ Նորերումս ներկայացրել են «Ալի քաղաքի աւերումն», և «Սանատուկ և Սանդուխտ» ողբերգութիւնները. Ներկայացումները անաչող են անցել.

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻ գաւառի Ազաւրէթ գիւղից մեզ գրում, են, որ Ռափայէլ քահանայ Բէչեանցը զանազան անկարգութիւններ յարուցանելով, արգելք է լինում տեղային նոր բացված ուսումնարանի յառաջդիմութեանը, ուսուցիչներ հալածելով և այլ կամայականութիւններ գործելով. Հոգևոր իշխանութեան և թեմական տեսչի ուշադրութիւնն ենք դարձնում քահանայի վարմունքի վրա.

—

Խմբագրութեան մէջ ստացվեցան զանազան տեղերից համակրական նամակներ, որոնք մեծ շնորհակալութեամբ վերաբերվում էին դէպի Բագուի հայերի բարեգործական եռանդը, որով նրանք ցոյց տուեցին իրանց կարեկցութիւնը թիւրքաց Հայաստանի մեր սովատանջ եղբայրներին.

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են, որ «Նոր-Արշալոյս» օրիորդական դպրոցը և տեղային միւս դպրոցները, չը նայելով սաստիկ ցրտերին, չէն վառում, այնպէս որ թէ ուսանողներին և թէ ուսուցիչներին անհնարին է լինում պարապել.

—

«Մեղու Հայաստանի» լրագիրը հաւանական աղբիւրներից լսել է, որ Կովկասի հայ-կաթոլիկ ազգաբնակութիւնը խնդիր է ներկայացրել բարձրագոյն իշխանութեան՝ որպէս զի իրաւունք տրուի նրանց զատուել Սարատովի եպիսկոպոսութեան իրաւասութիւնից, ունենալով նորա փոխարէն Կովկասում առանձին հայ-կաթոլիկ եպիսկոպոսութիւն. Տէրութեան ներկայացրած խնդրագիրը, ասում են, ստորագրած են 18,000 հոգի, որոնց թիւում և նոր նուաճված գաւառների հայ-կաթոլիկները.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐՏՄԱՆԻ ԳՈՐԾԸ

—

Հեռագիրը հաղորդեց, որ Թագաւոր Կայսրի կեանքին նոյեմբերի 19-ին ձեռնամուխ եղող չարագործ Դարման կալանաւորվեցաւ Փարիզում. Ռուսաց կառավարութիւնը պահանջեց նրան Ֆրանսիայից և թէպէտ այդ երկու պետութիւնների մէջ ոչինչ պայմաններ չը կան քաղաքական կամ մասնաւոր յանցաւորներին վերադարձնելու մասին, Ֆրանսիական կառավարութիւնը յայտնեց, որ նա կը յանձնի Դարմանին, եթէ ռուսաց կառավարութիւնը ապացոյցներով կը հաստատի, թէ Դարման նոյն անձնաւորութիւնն է, որ Թագաւորի կեանքի դէմ փորձ է առել: Ռուսաց դեսպանը Փարիզում իշխան Օրլով ստացաւ իր կառավարութենից այդ ապացոյցները և նրանց Ֆրանսիական կառավարութեանը յանձնեց: Ֆրանսիական արդարութեան մինիստր Կազօ այդ ապացոյցները Դարմանի և նոյեմ. 19-ի չարագործի անձնաւորութեան նոյնութիւնը հաստատելու համար բաւականացուցիչ չը գտաւ: Մինիստրի այդ որոշումը յայտնվեցաւ ռուսաց կառավարութեանը և Դարման արձակվեց: Նա խկոյն ուղևորվեցաւ Անգլիա և այժմ այնտեղ է գտնվում: Դարմանի թէ կալանաւորելու, թէ նրա գործի քննութեան, թէ նրա անձնաւորութեան և թէ նրան ազատելու մասին լրագիրները բազմաթիւ յօդուածներ հրատարակեցին:

Դարմանին ազատելու մասին տպված յօդուածներից հետաքրքիր է Ս. Պետերբուրգում Ֆրանսիերէն լեզուով հրատարակվող «Journal de St.-Petersbourg» լրագրի յօդուածը: Մի քանիսները այդ լրագիրը ռուսաց կառավարութեան կիսապաշտօնական թերթ են համարում:

Ահա այդ յօդուածը:

Ֆրանսիական լրագիրները յայտնում են, որ Ֆրանսիական կառավարութիւնը շտապեց շընորհաւորել կոմս Լօրիս-Մելիկովին փետրվարի 20-ին նրա դէմ ուղղված չարագործութենից ազատվելու առիթով: Ի հարկէ մենք չենք կամենում ասել, որ այդ շնորհաւորութեան և նոյեմբերի 19-ի չարագործի ազատման մէջ հակառակութիւն կայ, բայց Ֆրանսիայի գլխաւոր դասակարգերը, որոնք հաւատացնում են, թէ նրանք հետևում են հասարակական կարծիքի ցուցմունքներին և ցանկութիւններին, զուցէ կը համաձայնեն, որ Ռուսաստանն էլ ունի իր սեփական հասարակական կարծիքը: Նոքա կարող են իրանց երկրի հասարակական կարծիքը մերից աւելի լուսաւորված համարել, բայց Ռուսաստանում այնու ամենայնիւ կայ հասարակական կարծիք, ուստի շատ դժուար է համաձայնեցնել վերոյիշեալ շնորհաւորութիւնները նոյեմբերի 19-ին կատարված չարագործութեան մէջ կասկածված անձնի շտապով ազատելու հետ: Հասարակական այդ կարծիքը չէ հասկանում, թէ ի՞նչպէս կարելի է շնորհաւորել մէկին մարդասպանի դիտաւորութենից ազատվելու առիթով և միևնոյն ժամանակ իր ձեռքին ունեցած այդպիսի մի մարդասպանին ազատել: Գուցէ քաղաքականութեան անհասկացողութենից է, բայց ռուս ժողովուրդը հըրաժարվում է հասկանալ, որ գտնվեցաւ Ռուսաստանին բարեկամ քաղաքակրթված մի ժողովուրդ, որ Թագաւորի 25-ամեայ յոբելեանի ժամանակ եղած ցուցումները բաւականացուցիչ ապացոյց չը համարեց այն բանի համար, որ Ռուսաստանում Թագաւորասպանները ոչ թէ քաղաքական մի կուսակցութիւն են կազմում, այլ հասարակութենից մերժված և նրա շրջանից արտաքսված չարագործների մի խումբ են: Ինչքան կամենում էք մանացոյց եղէք Դիւֆօրի շրջաբերականի վրա, ռուս ժողովուրդը այնու ամենայնիւ կը պնդի, որ երբ ձեռքին բռնած ունեն չարագործին, ձեւի և ժամանակամիջոցի դատարկ հարցի պատճառով նրան չեն արձակում: Այնքան զոված քաղաքակրթութիւնը, որով Ֆրանսիան պարծենում է, ռուս ժողովրդին մի տեսակ բարբարոսութիւն է երևում, երբ նա այդպիսի հետևանքների պատճառ է լինում: Ռուս ժողովուրդը այդ հետևանքը համարում է իր կամ իր Թագաւորի դէմ, որ մի և նոյն է, ուղղված թշնամական ցուցմունք:

Մենք շատ ցաւում ենք այդ մասին, բայց չէինք կարող չը վկայել, որ այդ այդպէս է:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ